

ABD-İRAN GERİLİMİNİN İRAK TÜRKMENLERİNE ETKİLERİ

Adil Zineelabdin

Araştırma Asistanı, ORSAM

“

ABD’de Donald Trump’ın iktidara gelmesiyle İran’a karşı ekonomik yaptırımların yeniden uygulanması neticesinde iki ülke arasındaki rekabetin boyutu genişlemiştir. Washington ve Tahran arasındaki gerginliklerden en fazla zarar gören ülkenin Irak olduğu konusunda, konuyla ilgili uzmanların hem fikir olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

”

ABD ile İran arasındaki gerginliğin Irak Türkmenlerini nasıl ve neden ilgilendirdiği tartışmasına girmeden önce Ocak 2020 itibarıyla iki güç arasındaki gerginliğin nasıl tırmandığına bakmak konu açısından aydınlatıcı olacaktır. ABD’de Donald Trump’ın iktidara gelmesiyle İran’a karşı ekonomik yaptırımların yeniden uygulanması neticesinde iki ülke arasındaki rekabetin boyutu genişlemiştir. Washington ve Tahran arasındaki gerginliklerden en fazla zarar gören ülkenin Irak olduğu konusunda, konuyla ilgili uzmanların hem fikir olduk-

larını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu gerginliğin artmasının ardından Trump yönetimi, Irak’taki ABD’ye ait askeri üslerin İran’ın bölgedeki faaliyetlerine karşı daha etkili şekilde kullanılacağını ifade etmiştir.

27 Aralık 2019’da Kerkük’teki K1 Askeri Üssü’nde ABD askerlerine yönelik yapılan saldırıda Irak kökenli ABD vatandaşı bir sözleşmeli sivil personel öldürülmüştür. Söz konusu saldırının herhangi bir silahlı grupça üstlenilmemesine rağmen Haşdi Şabi bünyesinde bulunan Ketaib Hizbullah, ABD tarafından saldırıyı gerçekleştirmekle suçlanmıştır. 29 Aralık 2019’da

Suriye sınırına yakın Irak'ın Kaim bölgesindeki Ketaib Hizbullah karargahına (45. Haşdi Şabi Alayı) ABD tarafından hava saldırısı düzenlenmiş ve 25 Haşdi Şabi mensubu öldürülmüştür. ABD ve İran gerginliği bağlamında ABD güçleri, İran'a yakın Haşdi Şabi içerisindeki silahlı güçlere karşı düzenlediği saldırıyı ilk kez açıklamıştır.

Haşdi Şabi Heyeti Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi el-Mühendis ve İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin 03 Ocak 2020'de ABD güçlerinin hava saldırısıyla öldürülmesi ile ABD – İran arasındaki gerilim zirve yapmıştır. ABD ile

Irak'tan çıkarılması kararının halkın temel bileşenlerinin temsilcileri arasında bir ittifak olmadan alındığını belirtmiştir. Söz konusu kararı, ülkeyi ABD – İran arasında bir çatışma sahası yapabilecek ve Irak'ı bölünme sürecine götürebilecek bir karar olarak ifade eden Salihi, ABD ile İran mücadelesinin Kerkük, Tuzhurmatu, Musul, Telafer gibi Türkmen bölgelerinden uzak tutulmasını İranlılara söylediklerini de vurgulamıştır. Salihi'nin söz konusu uyarılarına rağmen parlamentodaki özellikle Haşdi Şabi'ye yakın olan Türkmen milletvekilleri, yabancı güçlerin ülkeden çıkarılması kararı yönünde

kreteri Casim Muhammed Cafer Bayatlı, tartışmalı bölgelerde Irak hükümetinin otoritesinin olmadığını ifade etmiştir. Bayatlı, ABD güçlerinin Irak'tan çıkarılmasına yönelik Irak Parlamentosu'nda alınan karara da değinerek, bu kararın ABD'nin Irak'taki çıkarlarını temsil eden bazı Kürt grupları Irak'ın kuzeyinde 'yeniden bir devlet kurma' yönelimine itebileceğini bildirmiştir.

ABD'nin Bağdat'taki Suikastına Yönelik Türkmenlerin Tutumu

2003 yılından itibaren Türkmen siyasi partilerinin Irak'taki herhangi

İran arasındaki geriliminin doruk noktası olarak nitelendirilen el-Mühendis ve Süleymani suikastının Irak'ta mezhep tartışmalarını da beraberinde getirdiğinin altı çizilmelidir. 5 Ocak 2020'de ABD güçlerinin Irak'tan çıkarılması için gerçekleştirilen olağanüstü parlamento toplantısına Sünni milletvekillerinin çoğunluğunun katılmamasının yanı sıra Kürt milletvekilleri de oturumu boykot etmişlerdir.

Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, Irak Parlamentosu'nun 5 Ocak'ta aldığı yabancı güçlerin

oy kullanmışlardır. Salihi'nin parlamento kararına ilişkin tutumu, Türkmen bölgeleri başta olmak üzere Irak'ın ABD – İran'ın mücadelesinden uzak tutulması; gösterilerin sürdüğü ve terör eylemlerin arttığı bir dönemde ülke bütünlüğünün riske atılmaması şeklinde olmuştur.

Terör örgütü IŞİD'in halen varlığını sürdürmeye devam ettiği Kerkük'ün yeni bir krizi kaldırmayacağı ortadadır. El-Mühendis ve Süleymani'nin öldürülmesiyle Irak'ta meydana gelen gelişmelere dair açıklamalarda bulunan Irak Türkmen İslam Birliği Genel Se-

bir gelişmeye dair tavır ortaya koyarken göz önüne almak zorunda olduğu belli başlı faktörler vardır. Bu faktörlerin başında Kerkük ve Türkmenlerin merkezi hükümette temsilinin sağlanması olduğu söylenebilir. ABD ile İran arasındaki gerginliğin Kerkük'te başlaması, olayların Irak açısından nasıl sonuçlanacağını da bir anlamda göstermektedir. Bu nedenle Kerkük'teki güvenlik durumunu muhafaza etmek için Türkmen siyasi partiler arasında da güçlü bir dayanışmanın bulunduğu savunulabilir. El-Mühendis ve Süleymani'nin öldürülmesine dair yapılan açıklamalarda

Türkmenlerin kaygılarının yine Kerkük odaklı olduğu görülmektedir. El-Mühendis ile Süleymani'nin Bağdat Havaalanı'nda ABD tarafından öldürülmesinin ardından ITC bir açıklama yayınlamıştır. ITC tarafından yayınlanan açıklama şu şekildedir: "Terör örgütü IŞİD karşısında büyük mücadele vermesinin yanı sıra Kerkük'ün Irak'ın toprak bütünlüğü içerisinde kalmasını sağlayan Irak'ın resmi askeri kuruluşu Haşdi Şabi'nin Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi el-Mühendis'in hedef alınmasını Irak'ın egemenliğine bir müdahale olarak görüyoruz. Böyle kritik olayların yaşanmaması için Irak merkezi hükümetinin ülkedeki Amerikan askeri varlığını yasal yollara başvurarak sınırlandırmasını ve iki ülke arasında imzalanan güvenlik anlaşmalarına sadık kalınmasını önemsiyoruz." Nasır Koalisyonu gibi birçok siyasi güç tarafından yapılan açıklamalarla örtüşen bu açıklama, Irak'ın ya-

bancı güçler arasında çatışma sahasına dönüştürülmemesi yönünde bir çağrı olarak değerlendirilebilir. ABD'nin Irak egemenliğini ihlal etmesine karşı tavır koyan ITC'nin tutumu, Irak ulusal tavrının sonucu olarak görülebilir.

ABD'nin ülkedeki müdahalesine tepki göstermek adına Haşdi Şabi'ye yakın bazı Türkmen gruplar tarafından el-Mühendis'in fotoğrafı Kerkük valilik caddesine asılmıştır. El-Mühendis için Bağdat'ta ve Selahattin vilayetine bağlı Tuzhurmatu'da kurulan taziye medislerine birçok Türkmen yetkilisi katılmıştır. Irak Türkmenlerinin sosyal medya ve sokaklardaki tepkileri arasında ciddi farklılığın olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Nitekim el-Mühendis'in, 2014 yılından itibaren terör örgütü IŞİD'e karşı verilen mücadelede ve 2017 yılında Kerkük'ün merkezi hükümet kontrolüne geçmesi için gerçekleştirilen Kanunu Uygulama Operasyonu'nda etkin rol üstlendiği bilin-

mektedir. Bu nedenle Türkmenler, Mühendis'in öldürülmesine ilişkin mezhep ayrımı göstermeden ortak bir tepki ortaya koymuşlardır. Türkmenlerin Kerkük, Tuzhurmatu, Dakuk, Amirli ve Tazehurmatu'da Mühendis'in öldürülmesine yönelik gösterdiği tepkinin bir diğer nedeni de bu bölgelerde son dönemlerde IŞİD saldırılarının artması ve Peşmerge güçlerinin bu saldırıları ileri sürerek Kerkük ve diğer tartışmalı bölgelere geri döneceğine dair endişelerin varlığı ile ilgili olduğu söylenebilir.

Türkmenler arasında Irak'ta yüksek dini merci olarak kabul edilen Ali Sistani'ye karşı önemli saygı ve sadakat duyulmaktadır. Dolayısıyla Sistani'nin el-Mühendis ve Süleymani'nin ABD güçleri tarafından öldürülmesine yönelik gösterdiği tavır da Türkmenlerin tutumunu etkilemiştir. Zira Sistani, el-Mühendis ve Süleymani'yi IŞİD'e karşı mücadele kahramanları olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda ABD'yi kınayan Türkmenlerin isteği, Irak'ın çatışmadan uzak tutulması olmuştur.

“

Türkmen bölgeleri üzerinde terör eylemleri halihazırda devam etmekte ve Peşmerge'nin geri dönme olasılığı yönünde ciddi iddialar bulunmaktadır.

”

Türkmenleri Etkileyen ABD-İran Gerginliğine İlişkin Olası Senaryolar

ABD – İran gerginliğinin bir savaşa dönüşmesi endişesi tüm dünyaya

hâkim olurken, Irak ister istemez bir savaş ortamına dönüşmüştür. ABD güçleriyle İran'ın doğrudan veya İran destekli Haşdi Şabi güçleri aracılığıyla çatışmaya girmesinin Irak'taki tüm tarafları etkileyeceği tüm taraflarca kabul edilmektedir. Bundan en çok zarar görenin Türkmenler olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Nitekim Türkmen bölgeleri üzerinde terör eylemleri halihazırda devam etmekte ve Peşmerge'nin geri dönme olasılığı yönünde ciddi iddialar bulunmaktadır. El-Mühendis ile Süleymani'nin ABD tarafından öldürülmesinin ardından ABD güçlerinin ülkeden çıkarılmasına ilişkin karar neticesinde birtakım senaryolar ileri sürülebilir:

Bölünme senaryosu: ABD güçlerinin uzlaşmaya varılmadan ülkeden çıkartılması sonrasında İKBY'nin Irak'tan ayrılması ABD tarafından desteklenebilir. Böylece 2017 yılında gerçekleştirilen bağımsızlık referandumu için ABD yönetimi uluslararası nüfuzunu kullanarak desteğini artırabilir. ABD diğer yandan Irak'ta bir Kürt devletinin

inşa girişimiyle birlikte Anbar, Musul ve Selahaddin vilayetlerinden oluşan bir Sünni bölgesinin oluşturulmasını destekleyebilir.

“

ABD ile İran arasında yaşanan gerginlik nedeniyle Irak'ta meydana gelen gelişmelerle ilgili ileri sürülen tüm senaryolardan Türkmenlerin birinci derecede etkilenebileceklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Irak'ın parçalanmasına karşı olan Irak Türkmenlerinin, böyle bir senaryonun gerçekleşmesi durumunda bölgedeki varlığı ciddi risklerle karşılaşabilir.

”

Ekonomik yaptırımlar senaryosu: İran'a karşı ABD tarafından uygulanan yaptırımlarda Irak'ın muaf tutulması sonlandırılabilir. 1991'de Kuveyt'i işgal etmesi nedeniyle Irak'a uygulanan yaptırımlar gibi ekonomik bir yaptırımın yeniden Irak'a uygulanması ciddi anlamda tartışılmaktadır. ABD

Başkanı Trump, Irak'a yaptırım uygulayabileceği yönünde de açıklamalarda bulunmuştur.

Irak'ta istikrarsızlığın desteklenmesi senaryosu: 2003 yılından sonra ABD işgali döneminde ülkeye hâkim olan suikastlar, patlamalar ve mezhep savaşı yeniden ülkede başlatılabilir. Nitekim Irak, IŞİD'in hücre yapılanmalarından tam anlamıyla temizlenememiştir. Diğer yandan ABD güçleri, IŞİD terör örgütünü veya diğer radikal terör örgütü gruplarını destekleyebilir.

Peşmerge'nin Kerkük'e dönmesinin desteklenmesi senaryosu: Irak'ın kuzeyinde ve Kerkük'te askeri üsleri olan ABD, Peşmerge'nin Kerkük'e girmesini sağlayabilir. Böylece Bağdat merkezi hükümetini Irak'ın kuzeyinde zor durumda bırakabilir.

Sonuç itibarıyla ABD ile İran arasında yaşanan gerginlik nedeniyle Irak'ta meydana gelen gelişmelerle ilgili ileri sürülen tüm senaryolardan Türkmenlerin birinci derecede etkilenebileceklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Irak'ın parçalanmasına karşı olan Irak Türkmenlerinin, böyle bir senaryonun gerçekleşmesi durumunda bölgedeki varlığı ciddi risklerle karşılaşabilir. Nitekim Arap ve Kürt bölgeleri arasında Türkmen bölgeleri paylaşım konusu olabilir. Ekonomik yaptırımların uygulanması, istikrarsızlığın artması ve Peşmerge'nin Kerkük'e olası dönüşü de Irak Türkmenlerini ciddi sorunlarla baş başa bırakabilir. ■